

Θεμελιώνοντας την κρίση στα ευρωπαϊκά σύνορα:

Το σχέδιο της ΕΕ να εντείνει την επικίνδυνη πολιτική των Hotspot στα ελληνικά νησιά

Σύνοψη

Τα τελευταία πέντε χρόνια, είναι σε εξέλιξη μια ανθρωπιστική κρίση στη Λέσβο, τη Σάμο, τη Χίο, τη Λέρο και την Κω με ολέθριες συνέπειες για τους ανθρώπους που βρίσκονται εγκλωβισμένοι στα συγκεκριμένα νησιά. Η κρίση αυτή, προκλήθηκε από τις εφαρμοζόμενες πολιτικές μετανάστευσης και θα μπορούσε κάλλιστα να έχει προβλεφθεί και αποτραπεί. Αφού εγκατέλειψαν την πατρίδα τους και βγήκαν ζωντανοί από το επικίνδυνο ταξίδι προς την Ευρώπη, οι άνθρωποι που αναζητούν προστασία υποβάλλονται σε νέα ψυχολογικά τραύματα εξαιτίας του επ' αόριστον περιορισμού στα νησιά, του τέλους και της συστημικής βίας που βιώνουν στην Ελλάδα. Σχεδόν 10.000 άνθρωποι κρατούνται αυτή τη στιγμή σε hotspot, γνωστά και ως Κέντρα Υποδοχής και Ταυτοποίησης (ΚΥΤ¹), σε πέντε ελληνικά νησιά.

Η «προσέγγιση των hotspot» δημιουργήθηκε ως μοντέλο επιχειρησιακής διαχείρισης από τους φορείς της ΕΕ στα κράτη-μέλη, όπως την Ιταλία και την Ελλάδα, προκειμένου να διευκολυνθεί η γρήγορη ταυτοποίηση, καταγραφή και λήψη δακτυλικών αποτυπωμάτων των μεταναστών που φτάνουν στην Ευρώπη. Στην Ελλάδα η προσέγγιση αυτή είναι στενά συνυφασμένη με την εφαρμογή της Κοινής Δήλωσης ΕΕ-Τουρκίας (γνωστής και ως «Συμφωνίας») και έχει αποδειχθεί καταστροφική. Η Συμφωνία αποτέλεσε σημείο καμπής, δημιουργώντας ένα ευρωπαϊκό σύνορο που ήταν κλειστό, οχυρωμένο, και που ενσωμάτωνε τη συστημική βία στον πυρήνα των μεταναστευτικών πολιτικών της ΕΕ. Μετά από την ανακοίνωση της Συμφωνίας τα hotspot μετατράπηκαν σε χώρους μαζικού περιορισμού, ώστε να διευκολυνθεί η fast-track διαδικασία στα σύνορα και η επιστροφή των ανθρώπων στην Τουρκία. Πολλοί άνθρωποι παραμένουν υπό περιορισμό σε εξευτελιστικές και απάνθρωπες συνθήκες καθώς περιμένουν να λάβουν καθεστώς προστασίας.

Ως ανθρωπιστική ιατρική οργάνωση που παρέχει υπηρεσίες σωματικής και ψυχικής υγείας στα ελληνικά νησιά οι Γιατροί Χωρίς Σύνορα / Médecins Sans Frontières (MSF) περιθάλπουν τα σωματικά και ψυχολογικά τραύματα που προξενούν αυτές οι μεταναστευτικές πολιτικές στους ανθρώπους εδώ και πολλά χρόνια. Τον Οκτώβριο του 2016 και τον Οκτώβριο του 2017 οι Γιατροί Χωρίς Σύνορα δημοσίευσαν εκθέσεις που αναδείκνυαν τις επιπτώσεις του

περιορισμού στην υγεία και της κατάστασης έκτακτης ανάγκης όσον αφορά την ψυχική υγεία στα νησιά.ⁱⁱ Σχεδόν τέσσερα χρόνια αργότερα, προκαλεί έκπληξη το γεγονός ότι η ΕΕ και τα κράτη-μέλη της, αντί να αντιμετωπίσουν την κατάσταση, σκοπεύουν να ενισχύσουν και να επισημοποιήσουν αυτή την επικίνδυνη στρατηγική περιορισμού και αποτροπής.

Τον Σεπτέμβριο του 2020 το διαβόητο ΚΥΤ της Μόριας κάηκε ολοσχερώς, μια καταστροφή με ισχυρό συμβολισμό. Οι ηγέτες της ΕΕ υποσχέθηκαν «ότι δεν θα υπάρξουν άλλες Μόριες», αγνοώντας την ίδια στιγμή την ύπαρξη παρόμοιων δομών στη Σάμο, την Κω, τη Χίο και τη Λέρο. Από τις στάχτες της Μόριας γεννήθηκε ένας νέος, προσωρινός καταυλισμός στο Μαυροβούνι, ο οποίος αναπαράγει πολλά από τα χειρότερα στοιχεία του hotspot της Μόριας. Το ΚΥΤ της Μόριας είναι το πρότυπο για τους προτεινόμενους κανονισμούς ελέγχου και ασύλου του Συμφώνου για τη Μετανάστευση και το Άσυλο της ΕΕ που ανακοινώθηκε στις 23 Σεπτεμβρίου 2020, καθώς και για τις νέες Κλειστές Ελεγχόμενες Δομές (ΚΕΔ) που χρηματοδοτεί η ΕΕ. Ένα τέτοιο κέντρο κατασκευάζεται στη Σάμο και μπορεί να αρχίσει να λειτουργεί τον Ιούνιο του 2021. Τα ΚΕΔ, στα οποία οι ελληνικές αρχές αναφέρονται συνήθως ως «κλειστά κέντρα», έχουν σχεδιαστεί ως μια πιο περιοριστική μορφή των υφιστάμενων δομών και ενισχύουν τη δυνατότητα περιορισμού, κράτησης και απέλασης των ανθρώπων που φτάνουν στην Ευρώπη.ⁱⁱⁱ

Στην έκθεση αυτή οι Γιατροί Χωρίς Σύννορα κάνουν μια αποτίμηση των πέντε χρόνων παροχής ιατρικών υπηρεσιών στα ελληνικά νησιά. Η ανάλυση της έκθεσης βασίζεται σε τεκμηρίωση και ιατρικά δεδομένα από τα προγράμματα των Γιατρών Χωρίς Σύννορα στη Λέσβο, τη Σάμο και τη Χίο, καθώς και σε μαρτυρίες ασθενών και εργαζομένων των Γιατρών Χωρίς Σύννορα.

Για άλλη μια φορά οι Γιατροί Χωρίς Σύννορα ζητούν από τους ευρωπαίους ηγέτες και την ελληνική κυβέρνηση να αναλάβουν τις ευθύνες τους, να αναγνωρίσουν τη βλάβη που προξενείται και να δώσουν τέλος σε αυτή τη θανάσιμη και επικίνδυνη πολιτική .

«Αυτό που βρήκαμε στη Μόρια ήταν απάνθρωπες συνθήκες και βία. Ήταν μια υπαίθρια φυλακή. Είμαστε θύματα βασανιστηρίων, αλλά στη Μόρια δεν μας μεταχειρίστηκαν ούτε καν σαν ανθρώπους. Μας είπαν ότι η χώρα προέλευσής μας είναι ασφαλής και ότι θα απορριφθεί η αίτηση ασύλου μας και θα επιστρέψουμε πίσω. Μας είπαν ότι δεν έχει σημασία τι είχαμε περάσει. Δεν λάβαμε καμία προστασία. Δεν λάβαμε καμία υποστήριξη. Δεν μας είπαν καν ποια ήταν η απόφαση για την αίτηση ασύλου μας. Δεν είχαμε πρόσβαση σε μια δίκαιη διαδικασία ασύλου. Τώρα που έχουμε απελευθερωθεί από αυτή την κόλαση, κάνουμε έκκληση να σταματήσετε να μεταχειρίζεστε τους ανθρώπους σαν εγκληματίες στα ελληνικά νησιά. Δεν θέλουμε άλλες ουρές για φαγητό, ανθρώπους χωρίς αξιοπρεπές κατάλυμα, άλλους ανθρώπους εγκλωβισμένους στην αβεβαιότητα και την ανασφάλεια. Εμείς που έχουμε υποστεί την πιο ταπεινωτική και ανυπέρβλητη βία δεν μπορούμε παρά να αρνηθούμε την απάνθρωπη και εξευτελιστική μεταχείριση για οποιονδήποτε με οποιονδήποτε τρόπο. Κάθε άνθρωπος δικαιούται να τον μεταχειρίζονται με ανθρωπιά, σεβασμό της αξιοπρέπειας και της ελευθερίας του.»

Οι **Survivors**² είναι μια ομάδα επιζώντων βασανιστηρίων, απάνθρωπης και εξευτελιστικής μεταχείρισης και των μεταναστευτικών πολιτικών της ΕΕ. Όλα τα μέλη της ομάδας **Survivors**² είναι πρώην ή νυν ασθενείς της μονάδας υγείας για επιζώντες βασανιστηρίων των Γιατρών Χωρίς Σύνορα στην Αθήνα.

Κύρια ευρήματα: Το ανθρώπινο κόστος του περιορισμού στα hotspot

Οι άνθρωποι που αναζητούν προστασία στην Ευρώπη έχουν ήδη υποστεί βία και κακουχίες και τα hotspot δεν είναι ούτε ασφαλή ούτε υγιή μέρη για αυτούς. Η πλειοψηφία των ανθρώπων που υποστηρίζουν οι Γιατροί Χωρίς Σύνορα έχουν υποστεί ένα ή περισσότερα τραυματικά γεγονότα στη χώρα προέλευσής τους και στη διάρκεια του ταξιδιού τους. Αυτά τα τραύματα επιδεινώνονται από τον περιορισμό τους και από την υποβολή τους στην καθημερινή συστημική βία¹ που χαρακτηρίζει την καθημερινότητα των hotspot. Ως αποτέλεσμα, οι ομάδες των Γιατρών Χωρίς Σύνορα καλούνται να ανταποκριθούν σε ανησυχητικά επίπεδα προβλημάτων ψυχικής υγείας. Το διάστημα 2019-2020, οι μονάδες ψυχικής υγείας των Γιατρών Χωρίς Σύνορα στη Χίο, τη Λέσβο και τη Σάμο παρείχαν υποστήριξη σε 1.369 ασθενείς. Σημαντικοί στρεσογόνοι παράγοντες για την ψυχική υγεία των ασθενών είναι η καθημερινή ζωή σε κακές συνθήκες διαβίωσης, η υποβολή σε ασαφείς γραφειοκρατικές διαδικασίες, η έκθεση σε βία και ανασφάλεια, η μη κάλυψη των ιατρικών αναγκών και ο φόβος της απέλασης. Πολλοί χρήζουν θεραπείας για διαταραχή μετατραυματικού στρες, μέτρια έως σοβαρή κατάθλιψη, αντιδραστική ψύχωση και άγχος. Όλα αυτά είναι σοβαρά προβλήματα ψυχικής υγείας που απαιτούν μακροπρόθεσμη και εξειδικευμένη φροντίδα, η οποία συχνά δεν είναι διαθέσιμη στα νησιά. Οι Γιατροί Χωρίς Σύνορα έχουν προσφέρει φροντίδα σε εκατοντάδες επιζώντες βίας, κακοποίησης και βασανιστηρίων, οι οποίοι δεν έχουν αναγνωριστεί από τις αρχές και ως εκ τούτου έχουν στερηθεί της απαραίτητης υποστήριξης. Αντ' αυτού έχουν υποβληθεί σε συνθήκες που όχι μόνο δεν είναι ασφαλείς, αλλά συντελούν στον περαιτέρω επανατραυματισμό τους.

Τα παιδιά που αναζητούν υποστήριξη ψυχικής υγείας συχνά αναπτύσσουν συμπτώματα που προκαλούνται από το τραύμα και τον φόβο, τα οποία και πυροδοτούνται από το περιβάλλον των hotspot, και εμφανίζουν ανησυχητικά υψηλά ποσοστά αυτοτραυματισμού και αυτοκτονικών συμπεριφορών. Το μικρότερο παιδί που περιέθαλψαν οι Γιατροί Χωρίς Σύνορα με παρόμοια συμπτώματα ήταν έξι ετών. Καθώς το αίσθημα απελπισίας των ανθρώπων εντείνεται, η κατάσταση ψυχικής υγείας τους επιδεινώνεται, γεγονός που έχει τεκμηριωθεί από τους Γιατρούς Χωρίς Σύνορα σε παρόμοια πεδία σε διάφορα μέρη του κόσμου.^{iv}

Οι συνθήκες διαβίωσης στα ΚΥΤ είναι ανθυγιεινές και επικίνδυνες για τα παιδιά. Το διάστημα 2018-2020, οι Γιατροί Χωρίς Σύνορα πραγματοποίησαν περισσότερες από 42.000 παιδιατρικές συνεδρίες στην μονάδα της οργάνωσης κοντά στο ΚΥΤ της Μόριας, όπου περιλαμβανόταν η περίθαλψη παιδιών για τραύματα και εγκαύματα που προκλήθηκαν από ατυχήματα, κινδύνους και βία. Τα πιο συχνά προβλήματα συνδέονταν με την έλλειψη εγκαταστάσεων υγιεινής και την έκθεση στο κρύο.

Οι ηγέτες της Ευρώπης συνεχίζουν να προκρίνουν τον περιορισμό και την αποτροπή αντί της παροχής βασικών υπηρεσιών, όπως νερό, εγκαταστάσεις υγιεινής και πρόσβαση σε υπηρεσίες

¹Η συστημική βία αναφέρεται στις κοινωνικές δομές ή τους θεσμούς που βλάπτουν άτομα και πληθυσμούς.

υγείας. Οι Γιατροί Χωρίς Σύνορα και άλλες ΜΚΟ παρεμβαίνουν διαρκώς παρέχοντας κρίσιμες υπηρεσίες. Από τις αρχές του 2019 έως τον Μάιο του 2021 οι Γιατροί Χωρίς Σύνορα παρείχαν πάνω από 43 εκατομμύρια λίτρα πόσιμου νερού για τους ανθρώπους στο υπερπλήρες ΚΥΤ στο Βαθύ, όπου το νερό δεν είναι ασφαλές..

Υπάρχουν σημαντικά κενά στην πρόσβαση σε επαρκή και έγκαιρη φροντίδα υγείας για τους ανθρώπους που κρατούνται στα ελληνικά νησιά. Αυτό μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα τα προβλήματα σωματικής και ψυχικής υγείας, που υπό κανονικές συνθήκες είναι διαχειρίσιμα, να επιδεινώνονται, να γίνονται πιο σοβαρά και δυνητικά χρόνια. Η πανδημία COVID-19 κανονικά θα ήταν άλλος ένας λόγος για να εγκαταλειφθούν τα υπερπλήρη hotspot. Αντίθετα όμως, η πανδημία ενίσχυσε το μαρτύριο των μεταναστών, οι οποίοι υφίστανται τις συνέπειες μιας χαοτικής αντιμετώπισης της επιδημίας COVID-19 σε συνδυασμό με την επιβολή σκληρών lockdown σε κακές συνθήκες διαβίωσης, με ανεπαρκή ή καθόλου πρόσβαση σε νερό, χωρίς αξιοπρεπείς εγκαταστάσεις υγιεινής ή άλλες βασικές υπηρεσίες. Τα μέτρα που πάρθηκαν συγχέουν με επικίνδυνο τρόπο τη δημόσια υγεία με τον έλεγχο της μετανάστευσης.

Η προσέγγιση των hotspot βλάπτει την αξιοπρέπεια, την υγεία και την ψυχολογική κατάσταση των ανθρώπων και έχει σχεδιαστεί ως αποτρεπτικός παράγοντας για όσους τολμούν να αναζητούν ασφάλεια στην Ευρώπη. Η λεπτομερής ανάλυση αυτής της έκθεσης δείχνει πώς ο επ' αόριστον περιορισμός, οι άθλιες συνθήκες υποδοχής, η επέκταση της κράτησης, οι βίαιοι συνοριακοί έλεγχοι και οι επαναπροωθήσεις², καθώς και οι ταχείες διαδικασίες στα σύνορα λειτουργούν ως ένα σύστημα που προξενεί δυστυχία και θέτει τις ζωές των ανθρώπων αυτών σε κίνδυνο.

Μελλοντικά βήματα: Η ΕΕ ανακυκλώνει και ενισχύει μια επικίνδυνη προσέγγιση

Οι Γιατροί Χωρίς Σύνορα είναι εξαιρετικά ανήσυχοι για το ανθρώπινο κόστος στις σχεδιαζόμενες Κλειστές Ελεγχόμενες Δομές (ΚΕΔ). Η συνέχιση και η ενίσχυση αυτής της πολιτικής της βίας θα προκαλέσει μια επιδεινούμενη κρίση υγείας και προστασίας. Οι νέες δομές θα βρίσκονται σε απομονωμένες και απομακρυσμένες περιοχές των νησιών. Οι άνθρωποι θα ζουν σε κοντέινερ και θα περιβάλλονται από ψηλά συρματοπλέγματα με αγκαθωτό σύρμα, ενώ η είσοδος και η έξοδος θα είναι ελεγχόμενες. Αυτό δεν μπορεί να παρουσιαστεί ως βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης των ανθρώπων.

Το δικαίωμα ασύλου επίσης τίθεται υπό απειλή. Ο νέος κανονισμός ελέγχου στα σύνορα πριν από την είσοδο (που προτείνεται στο Σύμφωνο), σε συνδυασμό με τις ξεχωριστές προαναχωρησιακές δομές κράτησης εντός των ΚΕΔ, θα οδηγήσει σε εκτεταμένη στέρηση της ελευθερίας και στη δυνατότητα μαζικών απελάσεων ανθρώπων που αναζητούν διεθνή προστασία. Η ενίσχυση της επιτήρησης και του διαχωρισμού από την υπόλοιπη κοινωνία θα περιορίσει την πρόσβαση σε υπηρεσίες και θα εξαλείψει την εμπρόθετη δράση (agency) ή οποιαδήποτε ομοιότητα με «φυσιολογική» ζωή. Η αναμενόμενη μείωση της παρουσίας των ΜΚΟ σημαίνει ότι τα ΚΕΔ θα κάνουν τον πόνο των ανθρώπων πιο αόρατο και θα απομονώσουν κι άλλο τους πιο ευάλωτους.

²Οι επαναπροωθήσεις αναφέρονται στις άτυπες και παράνομες διασυνοριακές απελάσεις των ανθρώπων από τα κράτη.

Εκκλήσεις για δράση

«Θέλω η Ευρώπη να προσέξει, να φροντίσει τους πρόσφυγες, να δει τα προβλήματά τους. Είμαστε άνθρωποι, όπως εσείς. Δεν μπορούν να μας αφήσουν σε αυτές τις συνθήκες.»

Μενέλε, 30 ετών, Σάμος, από τη Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό

Για τους Ευρωπαίους ηγέτες η δημιουργία της ψευδαίσθησης ότι η μετανάστευση μπορεί και πρέπει να σταματήσει είναι πιο σημαντική από την ασφάλεια των ανθρώπων που αναζητούν προστασία και τη δυννητική συμβολή τους στην κοινωνία μέσω σταθερών προγραμμάτων υποδοχής και ένταξης. Η επικίνδυνη προσέγγιση της Ευρώπης για τη μετανάστευση είναι η αιτία της ιατρικής και ανθρωπιστικής κρίσης στην Ελλάδα. Η δαιμονοποίηση και ο εξευτελισμός των ανθρώπων που αναζητούν ασφάλεια στην Ευρώπη δεν είναι λύση αλλά το ίδιο το πρόβλημα.

Η Κοινή Δήλωση ΕΕ-Τουρκίας και το μοντέλο των hotspot έχουν δημιουργήσει ένα κενό λογοδοσίας, με αποτέλεσμα να είναι ασαφή τα όρια των ανεπίσημων συμφωνιών, των νομικών πλαισίων και των ευθυνών μεταξύ των εθνικών κυβερνήσεων και των θεσμών της ΕΕ. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, τα ευρωπαϊκά κράτη-μέλη και οι ελληνικές αρχές πρέπει να αναλάβουν τις ευθύνες τους. Η Ευρώπη, αντί να εφαρμόζει ένα βάνανσο, απάνθρωπο σύστημα που προκαλεί θανάσιμο χάος, πρέπει να υιοθετήσει πολιτικές που προστατεύουν τις ανθρώπινες ζωές και δεν θέτουν σε κίνδυνο την υγεία και την ψυχολογική κατάσταση των ανθρώπων.

Κύριες προτάσεις:

- **Να απομακρυνθούν οι άνθρωποι από τα hotspot των νησιών** και να μεταφερθούν σε ασφαλές πλαίσιο στην ηπειρωτική χώρα της Ελλάδας και σε άλλα ευρωπαϊκά κράτη.
- **Να δοθεί τέλος στις πολιτικές περιορισμού και αποτροπής και να σταματήσει αμέσως η δημιουργία των ΚΕΔ στα ελληνικά νησιά.** Ο μόνος σκοπός των κέντρων στα ελληνικά νησιά πρέπει να είναι η παροχή επείγουσας βοήθειας, η διευκόλυνση της πρόσβασης σε προστασία και η μετεγκατάσταση σε ασφαλή υποδοχή.
- **Να διασφαλιστεί η πρόσβαση σε κατάλληλης ποιότητας έγκαιρη ιατρική φροντίδα,** που να είναι προσαρμοσμένη στις ανάγκες σωματικής και ψυχικής υγείας του πληθυσμού και να παρέχεται με βιώσιμο τρόπο στο πλαίσιο του δημόσιου συστήματος υγείας.
- **Να επενδύσει η ΕΕ σε ένα αξιοπρεπές σύστημα υποδοχής και σε ασφαλή στέγη για αιτούντες άσυλο, πρόσφυγες και μετανάστες,** όπως στέγαση εντός κοινοτήτων, καθώς και σε προγράμματα ένταξης για πρόσφυγες.
- **Να θεσπιστεί μια δίκαιη και διαφανής διαδικασία ασύλου,** η οποία να ενσωματώνει όλες τις απαραίτητες διαδικαστικές εγγυήσεις, ώστε να μην παραβιάζονται τα δικαιώματα των αιτούντων άσυλο μέσα από διαδικασίες στα σύνορα .

- **Να σταματήσουν οι επαναπροωθήσεις, η βία και οι θάνατοι στα σύνορα της ΕΕ: να δοθεί τέλος στη βία και τις απωθήσεις και να σταματήσει η ποινικοποίηση της ανθρωπιστικής βοήθειας. Να παρασχεθεί ασφαλής διόδος για όσους αναζητούν ασφάλεια στην Ευρώπη.** Παράλληλα με αυτό, να επενδύσει η ΕΕ στην οικογενειακή επανένωση, τη μετεγκατάσταση των προσφύγων, την ανθρωπιστική βίζα και άλλους συμπληρωματικούς μηχανισμούς προστασίας, καθώς και σε μηχανισμούς για εργασία και σπουδές.

ⁱΥπουργείο Προστασίας του Πολίτη (6 Μαΐου 2021), *Εθνική εικόνα κατάστασης σχετικά με το Ανατολικό Αιγαίο*, <https://infocrisis.gov.gr/13156/apotyposi-tis-ethnikis-eikonas-katastasis-gia-to-prosfygiko-metanasteftiko-zitima-tin-6-5-2021/>

ⁱⁱMédecins Sans Frontières (2016), *Greece: Vulnerable People Left Behind*, <https://www.msf.org/greece-2016-vulnerable-people-left-behind>. Médecins Sans Frontières (2017), *Confronting a Mental Health Emergency on Lesbos and Samos*, <https://www.msf.org/greece-eu-border-policies-fuel-mental-health-crisis-asylum-seekers>

ⁱⁱⁱΥπουργείο Εθνικής Άμυνας (20 Νοεμβρίου 2019), *Σχέδιο πέντε δράσεων για το μεταναστευτικό* [συνέντευξη τύπου], <https://www.amna.gr/home/article/409666/Pente-sun-mia-driseis-tis-kubernisis-gia-to-metanasteutiko>

^{iv}Médecins Sans Frontières (2018), *Nauru: Indefinite Despair*, <https://www.msf.org/indefinite-despair-report-and-executive-summary-nauru>